

Al cap de deu anys del meu llibre sobre la Guerra Civil a Canet

Xavier Mas Gibert

Hi ha qui assegura que no hi ha ni mai un llibre acabat sinó que tot són llibres abandonats. El llibre de la “Guerra i revolució i contrarevolució a Canet de Mar” (1936/1943) publicat el 2002, ja fa entre deu i quinze anys que el vaig escriure i més de quaranta que vaig començar a prendre les primeres notes, i malgrat l’esforç ingent que va significar tampoc no s’escapa a aquesta regla general del llibres deixats estar i no finalitzats. Encara que ben mirat, les circumstàncies no hem van permetre deixar aquest llibre aparcat o abandonat del tot. El llibre va provocar, en uns, un cert atac de memòria i en d’altres va ser la constatació empírica que es podia dir el que s’hi deia. Uns i altres doncs, em van fer arribar algunes qüestions que, si ja no hi eren, va ser únicament perquè ells mateixos no les havien donat a conèixer. Ningú fins ara -i això sí que es una satisfacció- no m’ha fet cap refutació seriosa, per tant, la majoria, per no dir tots ells es van limitar a ampliar-ne algun dels extrems i a explicar-me’n algun altre d’inèdit: inèdit del tot, molt pocs, per no dir cap...

Com que ja he assumit que sóc un addicte al tema de guerra i la revolució (1936/1939), vaig continuar prenent

nota de tot el que se’m deia de cara a incloure-ho en una segona -i més que hipotètica- segona edició i també, de tot el que s’ha anat publicat sobre el tema durant aquesta dècada, que no és poc, sempre i que tenia alguna mena de relació amb el que havia escrit jo del cas de la guerra i la revolució a Canet. Aquest article doncs, és un refós de noves notícies i noves lectures, tractant de donar-li format periodístic. Torno a tenir unes 71 pàgines inèdites sobre el tema de la guerra civil a Canet, i el que he resumit en el present article en constitueix un ínfima part.

Les víctimes en el cas de Canet

Cal fer una consideració fonamental que crec que va tenir una transcendència decisiva. A Canet, l’extrema esquerra va assassinar 40 persones i l’extrema dreta 18. Aquesta desproporció que s’explica fonamentalment perquè la majoria dels que havien perpetrat o havien estat directament involucrats en els crims, ho ja havien mort al front ho varen marxar a França abans que els Nacionales ocupessin Canet. Aquest fet però, crec que va ser la causa principal que la venjança prengué

unes projeccions si bé no tant irreparables com la mort, si que molt més amples. Això va fer que la repressió es concretés de manera especial en les poques persones que van ser detingudes i que havien tingut participació en els Comitès i en els Consell Municipal del temps de la guerra. Aquestes persones no solament van ser totes executades, sinó que les seves famílies van ser represaliades i perseguides amb una crueltat i una desmesura inaudites. També va fer que la venjança dels familiars de la majoria de les víctimes de la repressió d’extrema esquerra, es projectés sobre un gran nombre de famílies d’indiscutible filiació republicana, però que no se’ls podia involucrar en cap

Orla franquista dels canetencs morts l’any 1936

mena de crims ni actes vandàlics, sinó que, alguns d'ells fins i tot s'hi havien oposat amb risc greu i evident de les seves pròpies vides. En aquest sentit, té una rellevància especial el cas de Josep Luque Guasch, alcalde de Canet de Mar durant dos mesos i mig durant la guerra en representació de la CNT. Josep Luque, va desaparèixer quan el conduïen des de la presó Model a Capitanía General on se li havia de fer un consell de guerra. A Josep Luque presumiblement li va ser aplicada la famosa "lleï de fugues" per les forces d'ordre públic que havien de tutelar-lo. En el sumari d'ins-trucció i que es conserva en l'expedient de Josep Luque Guasch, i que varem consultar amb el seu fill Josep a la Capitanía Militar de Barcelona, hi ha perfectament conservades les denúncies de tres persones de Canet de Mar, dues de les quals eren irrelevants, en el sentit que foren signades per subjectes "instrumentals" que ho feien en tots aquells casos en que els veritables denunciants no es volien comprometre. N'hi ha una altra però, molt més argumentada i que resulta evident que l'havia escrit el mateix que va signar-la. Doncs bé, aquest denunciante, utilitzava com a argument principal i pràcticament únic de la seva acusació que, si bé a Josep Luque no se'l podia involucrar en la comissió cap delictes de sang, ni de cap acte vandàlic, se l'havia de fer igualment responsable dels 43 assassinats comesos a Canet, perquè compartia la mateixa ideologia dels qui ho van fer-ho... Aquest ciutadà exemplar, després de la guerra es va fer òbviament falangista, oblidava i sobretot, volia que s'oblidés, que ell mateix estava exactament en la mateixa circumstància de Josep Luque. I el que és més greu, el denunciante s'havia mantingut afiliat a la central anarquista durant tota la guerra, mentre Josep Luque, se'n va donar de baixa, entre altres coses, en protesta pels assassinats de la reraguarda. Poques vegades una denúncia és tan clara i tan explícita dient que cal condemnar una persona no pas per fets constatats i constatables sinó simplement pel que el denunciante diu que pensa. En el cas de Josep Luque, sembla bastant evident que, el denunciante, que abans i durant la guerra havia estat amic personal seu, l'utilitza la delació de l'excompany per donar consistència o versemblança al seu canvi de camisa.

Situació del recompte general de les víctimes de les reraguardes republicana i nacional durant la Guerra Civil

Les darreres xifres comparatives sobre els assassinats a les reraguardes respectives, són les que acaba de publicar de Paul Preston a "L'holocaust espanyol" i que han vist la llum el 29/6/2011.

COMUNITAT	Nacionals	Republicans
Galícia	4.265	
Astúries	5.962	2.000
Lleó Castella la Vella	17.195	1.858
País Basc	1.900	945
Navarra	3.280	
Aragó	3.688	3.901
Catalunya	8.523	8.352
Castella la Nova	11.942	15.419
Extremadura	10.594	1.567
Andalusia	47.399	8.367
Múrcia	2.870	1.660
Balears	2.300	323
Canàries	2.600	
TOTAL	122.509	44.392

D'un total de 166.901 assassinats a les reraguardes respectives el 57'28% els van matar els Nacionales i el 42'72% els republicans. Per cada cent assassinats dels republicans els nacionalistes en van cometre 115.

Els Nacionales van assassinar un 14'56% més que els republicans, tal com deia Manuel Vázquez Montalbán: la dreta sempre mata més.

L'exemple més palès és que a Galícia, Navarra i Canàries, els republicans no hi van matar ningú i els Nacionales van cometre els mateixos assassinats que en els llocs on prèviament els republicans havien executat dretans. Fins i tot, es podria catalogar els casos dels llocs en els que, les autoritats republicanes van contenir i impedir la venjança de la ira popular i que, sense cap consideració pel seu capteniment, els Nacionales quan van ocupar el seu poble van executar-los a ells.

Pel que fa a la brutalitat dels mètodes i a l'acarnissament amb les víctimes, també va ser infinitament pitjor el dels Nacionales els quals, en ocupar una ciutat o un poble, saquejaven i depredaven tot allò que havia estat dels republicans i violaven sistemàticament les dones abans d'executar-les.

Per sexes, també va ser molt superior la brutalitat dels Nacionales, els quals mataben indiscriminadament homes i dones, vells i criatures, pel simple fet de pertànyer a les famílies que havien votat el Frente Popular a les eleccions del febrer de 1936.

Entre els Nacionales, els casos de sadisme amb les víctimes, va ser gairebé habitual i d'una crueltat esborronadora, sobretot les tropes colonials que aplicaven els mateixos mètodes que en la guerra del Marroc. A la reraguarda republicana, els casos de sadisme es poden comptar amb els dits de les mans i les víctimes eren homes únicament: alguns capellans (entre els quals destaca sens dubte el cas del capellà custodi del santuari de la Misericòrdia de Canet Mn. Àngel Domènech Vendrell), i el fill d'un destacat aristòcrata barceloní altament compromès amb la trama civil del cop d'estat.

Els oficials nacionalistes, concedien sistemàticament a les tropes colonials carta blanca per violar i saquejar. En canvi, el nombre de violacions per part dels republicans va ser escassíssim. Els espanyolistes rebels, mataben amb especial delectança fins i tot dones en avançat estat de gestació, obrir-los el ventre i a arrancar-los el fetus amb la baioneta. Enrique Lister, considerat com el més ferotge dels membres del comandament militar republicà, afusellava qualsevol soldat que s'atrevia a forçar una dona. Va arribar a afusellar tres soldats per grapejar pel carrer unes noies d'un poble aragonès. Les mateixes víctimes dels abusos van demanar clemència per a ells atès que estaven sota els efectes del alcohol. Lister però, bo i declarant que li recava perquè aquests soldats es comptaven entre els millors combatents dels que disposava, va fer executar-los sense dilació ni pietat. De les monges assassinades pels republicans, únicament va haver-hi una violació i encara no es va poder ser provat del tot.

De tota manera, aquestes xifres de Paul Preston, encara són provisionals. Les baixes causades pels republicans a la seva reraguarda sí que van ser comptades després de la guerra, i fins i tot manipulades, com en el ca de Canet que sempre van mantenir el nombre de 43 víctimes quan en realitat eren 41, les altres dues una constava també a Arenys de Mar i l'altra Arenys de Munt.

Fins i tot als Monumentos de los Caídos esculpits en pedra hi havia duplicacions: Gabriel Vázquez Cabrales figurava al monument de Canet i al d'Argentona. Aquest

caporal segurament figurava al monument d'Argentona perquè en el moment de la seva mort era veí d'aquest poble i en el de Canet perquè els franquistes locals donaven per descomptat que havien membres del Comitè de Canet els que l'havia anat a executar-lo. Leandre Lloveres Raventós i Félix Masvidal figuraven simultàniament i indistintament als monuments de Canet de Mar i d'Arenys de Mar, Leandre Lloveres era veí d'Arenys però treballava a Canet el que ja no s'entèn de cap de les maneres és perquè Félix Masvidal figurava en el d'Arenys atès que no hi treballava ni hi vivia... No hi havia cap mena de coherència perquè Ramon Rodon Vaquer i Miquel Sagré Fornaguera eren dos caputxins que havien nascut a Canet, però foren occits fora de Canet i sense que el comitè local tingués res a veure amb la seva mort.

Però, pel que fa a les víctimes executades pels Nacionales a la seva reraguada, com que encara hi ha moltes fosses comunes per exhumar, segurament s'hauran de fer correccions a l'alça atès que en aquests desenterraments sempre apareixen més morts dels que es comptava.

Des del punt de vista quantitatiu de víctimes, la teoria del formatge de Josep Pla que tant s'ha invocat, resulta totalment falsa. Ho és perquè la fracció de les víctimes dels Nacionales de moment ja triplica la dels republicans. Hi ho és qualitativament, degut a que les raons i els procediments, o sigui, la naturalesa dels assassinats dels uns i els altres, no són pas les mateixes sinó que difereixen tant en el fons com en la forma. O sigui, tant en les causes que

els empenyien a fer-ho, com els procediments que s'utilitzaren no eren pas iguals, tal i com espero haver deixat apuntat en els paràgrafs anteriors.

També difereixen fonamentalment o gairebé sempre els agents executors. A la part republicana, la majoria dels crims són conseqüència del buit de poder creat per aixecament dels militars rebels que, els famosos incontrolats van aprofitar per a dur a terme una autèntica venjança social. Per tant, els Nacionales van tenir la responsabilitat moral d'haver-los-hi fet possible. I, pel que fa a les víctimes executades directament pels Nacionales, és l'exèrcit i de la judicatura de tot el país, que duen a terme, massacres massives planificades. Crec que ja és hora que es digui sense embuts que a Espanya també va haver-hi holocaust i que només es va donar a conèixer (moltes vegades de forma esbiaixada i manipulada), la part concernent a la República. La més important que va ser la dels vencedors, no solament no va sortir a la llum, sinó que, com que els guanyadors de la segona guerra mundial, a més de no depositar el règim franquista com havien promès reiteradament, el van reconèixer tots i es van còmplices de l'ocultació de les

Isidre Rodà Font (CNT)

Josep Luque Guasch (CNT)

Salvador Macià Bassas (CNT)

Manuel Vilardevall Matheu (PSUC)

seves iniquitats. Per a això, l'holocaust d'Espanya, no es conegut internacionalment en tota la magnitud de la seva abjecció i del seu horror. La qual cosa permet encara no haver-ho de reconèixer a per determinades i determinants forces democràtiques del país. Gràcies a l'ajuda britànica, i a l'esforç personal de membres de les noves generacions que volen saber que els va passar als seus avis, ens estem acostant lentament, però cada vegada més, a la vertadera realitat d'aquests fets. Per tant, per un elemental sentit de justícia i d'equitat, cal continuar amb la recuperació de la memòria històrica, poble per poble i ciutat per ciutat, o sigui, fossa comuna per fossa comuna, fins que finalment es pugui arribar a la xifra definitiva que, com que a Espanya serà sempre qüestionada, hem d'aconseguir que sigui el menys qüestionable possible. En termes generals que els assassinats de la dreta fossin superiors, molt superior al de les esquerres, no es va produir en el cas de Canet com ja he dit.

XAVIER MAS GIBERT